

Ксенія ХОМАЙКО

Харківський національний університет міського
господарства ім. О. М. Бекетова

СПІВРОБІТНИЦТВО ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ: НАУКОВИЙ ДИСКУРС

Аналізуються теоретичні аспекти співробітництва органів публічної влади з міжнародними організаціями. Досліджується та систематизується вітчизняний та зарубіжний досвід стосовно сутності та особливостей зазначеної проблематики в процесі становлення української держави. Пропонується полемічна система генезисів в ідентифікації понятійно-категорійного апарату, а саме: «міжнародні відносини», «співробітництво», «міжнародне співробітництво», «міжнародні організації», «міжнародні урядові організації», «міжнародні неурядові організації», «публічна влада», «взаємовідносини органів публічної влади та міжнародних організацій», «регіональна політика». Визначається, що така співпраця відіграє важливу роль у політичній діяльності, зокрема в умовах нової політики – децентралізації, яка спрямована на суспільно-економічний розвиток української держави. Зазначена полеміка щодо ідентифікації понятійно-категорійного апарату підтверджує актуальність дослідження сутності та напрямів бажаних прогресивних перетворень у співробітництві міжнародних організацій та органів публічної влади.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, міжнародна організація, міжнародні урядові організації, міжнародні неурядові організації, публічна влада, регіональна політика.

Kseniia Khomaiko. Cooperation of public authorities with international organizations: scientific discourse

The theoretical aspects of cooperation of public authorities with international organizations are analyzed. The Ukrainian and foreign experience concerning the essence and features of the mentioned problem in the process of formation of the Ukrainian state is researched and systematized. The polemical system of genesis in the identification of a conceptual-categorical apparatus, namely: «international relations», «cooperation», «international cooperation», «international organizations», «international governmental organizations», «international non-governmental organizations», «public authorities», «Relations between public authorities and international organizations», «regional policy» is suggested. It is determined that this cooperation plays an important role in the creation and implementation of political activity, in particular, in the context of a new policy of decentralization aimed at the socio-economic development of the Ukrainian state. The controversy in the identification of the conceptual-categorical apparatus mentioned in this article confirms the relevance of the study on the nature and direction of the desired progressive transformations in the cooperation of international organizations and public authorities.

Key words: international cooperation, international organizations, international governmental organizations, international non-governmental organizations, public authorities, regional policy.

Питання становлення та розвитку сучасного співробітництва органів публічної влади з міжнародними організаціями на сьогодні є актуальними та відкритими. Вони передбачають політико-правовий аналіз різних структур, які впливають на процес запровадження реформ як базису формування публічного управління в українській державі.

Сьогодні варто звернути увагу на наукові здобутки зарубіжних дослідників, що зробили значний внесок у формування фундаментальних положень щодо дослідження зазначеної проблематики. Особливий внесок зробили такі дослідники: Р. Вард, Л. Міллер, К. Уебстер.

Протягом останніх десятиліть вивченню теоретичних та практичних аспектів стосовно співробітництва органів влади з міжнародними організаціями та розвитку зовнішньої політики присвячено багато праць відомих вітчизняних науковців, серед яких: Т. Алексеєва, М. Антонович, І. Бабець, Т. Бельська, О. Буткевич,

С. Віднянський, Т. Герасимчук, С. Горбатюк, А. Донець, А. Киридон, В. Ковалевський, Ю. Козак, З. Кутайні, А. Мартинов, А. Мокій, А. Овчаренко, В. Теліпко, А. Ткач, С. Троян, В. Шамрай, Т. Яхно. Однак поза увагою науковців і досі залишаються проблеми, пов'язані з питаннями співробітництва міжнародних організацій та органів влади на світовому, державному та регіональному рівнях.

Мета статті полягає в детальному дослідженні особливостей співробітництва органів влади з міжнародними організаціями, аналізі та систематизації вітчизняного та зарубіжного досвіду стосовно сутності та особливостей зазначеної проблематики в процесі становлення української держави.

На сучасному етапі глобалізації співробітництво України з міжнародними організаціями є одним із пріоритетних напрямів формування стратегії щодо розвитку зовнішньополітичної діяльності. Саме тому зростає необхідність у комплексному дослідженні системи понять, зокрема: «міжнародні відносини», «співробітництво», «міжнародне співробітництво», «міжнародні організації», «міжнародні урядові організації», «міжнародні неурядові організації», «публічна влада», «взаємодійні органи публічної влади та міжнародних організацій», «регіональна політика».

У сучасних умовах термін «міжнародні відносини» трактують як системну сукупність політичних, економічних, дипломатичних, правових, воєнних, гуманітарних та інших зв'язків і відносин між суб'єктами світового співтовариства, до яких належать держава, народ, суспільні та громадські рухи, різноманітні організації тощо [8, с. 157]. Міжнародні відносини, що реалізувалися через двосторонні відносини держав, мають більш тривалу історію. Консульські установи, метою яких є захист торговельних інтересів, виникли ще за часів Стародавньої Греції, а дипломатичні установи, покликані забезпечити представництво держав, набули своїх сучасних ознак у XV ст. Саме ці установи дали поштовх для формування більш складних міжнародних інституцій у XIX ст. [38, с. 1].

На даному етапі розвитку міжнародним відносинам притаманні глобалізація, інтернаціоналізація, розширення економічних, політичних та суспільних зв'язків, формування загальнолюдських цінностей стосовно процесів, які відбуваються в цій сфері щоденно. Однак сучасність характеризується суперечливістю, несправедливістю, військовими зіткненнями, зростанням конфліктів, що породжує виникнення кризової ситуації. Для врегулювання відносин між країнами світу виникає поняття «міжнародне співробітництво».

Етимологічно термін «співробітництво» має таке саме значення, що й у приватних відносинах, а саме: спільна діяльність, співучасть, партнерство, взаємодія тощо [10]. Дослідники В. Іваненко та В. Кузнецов вважають, що «принцип співробітництва займає в системі принципів міжнародного права особливе місце, що обумовлено сутністю та соціальною роллю такого явища, як співробітництво народів і держав. Міжнародне співробітництво – це спільні дії суб'єктів у будь-якій сфері їх спільних інтересів, їх взаємопов'язана діяльність з узгодження своїх позицій, координації дій, вирішення проблем, що мають взаємне значення, і ухвалення взаємоприйнятних рішень» [20, с. 207] (тут і далі переклад автора. – К. Х.).

Дефініція «міжнародне співробітництво» відображає таку взаємодію двох або декількох держав, яка виключає застосування збройного насильства, будучи спрямованою на реалізацію спільних інтересів. Усупереч повсякденному розумінню, співробітництво – це не відсутність конфлікту, але уникнення його кризових форм. Традиційно відносини співробітництва містять у собі двосторонню та багатосторонню дипломатію, укладення різного роду союзів та угод, які передбачають взаємну координацію політичних ліній, наприклад: з метою спільного врегулювання конфліктів, забезпечення загальної безпеки або вирішення інших питань, що становлять спільний інтерес для всіх сторін-учасниць. Варто зазначити,

що «квінтесенцією міжнародного співробітництва стали міжнародні організації, оскільки вони виникають внаслідок міжнародного співробітництва держав та створюються для поглиблення такого співробітництва. Держави поступаються частиною своїх суверенних прав як суверенні політичні утворення в результаті усвідомлення взаємопов'язаності та взаємозалежності з іншими державами» [22]. Таким чином, можна вважати, що в сучасних реаліях міжнародні організації за своєю сутністю є однією з найвищих форм міжнародного співробітництва.

Досліджуючи питання щодо взаємовідносин органів публічної влади з міжнародними організаціями як механізму міжнародного співробітництва держав, слід розглянути генезис концепції міжнародних організацій. Дефініцію «міжнародна організація» в науковий дискурс увів шотландський учений-юрист Джеймс Лорімер приблизно в 1867 р. у своїх останніх роботах. Праці Лорімера були добре відомими в Англії, а також перекладені французькою мовою. Німецький публіцист Костянтин Франц у 1880 р. виступав із промовою під назвою «Федералізм, як ... принцип ... міжнародних організацій». Отже, вислів набув популярності серед зацікавлених науковців і публіцистів до кінця XIX ст. Досліджуючи феномен міжнародної організації, Георг Єлінек вживав термін «міжнародна організація» під час вивчення зв'язків між державами. У Німеччині концепція набула популярності завдяки трактату В. Шукінга під назвою «Організація світу», опублікованому у Франції в скороченому варіанті під назвою «Міжнародна організація» [39]. У США вираз «міжнародна організація» набув поширення завдяки появі в підручнику «Міжнародні громадські об'єднання» Пола С. Райнша (1911).

Зазначимо, що єгипетський професор А. ЕльЕріаном у 1968 р. сформулював ще одне твердження: «міжнародна організація – це асоціація держав, заснована договором, що має конституцію, загальні органи і юридичну особу, відмінну від особи держав-членів» (цит. за [25, с. 329 – 331]). Таким чином, це можна вважати ще одним кроком у розвитку міжнародних відносин за допомогою міжнародних організацій.

Науковець І. Лукашук зазначає, що «міжнародні організації, засновані міжнародним договором організації, покликані на постійній основі координувати дії держав-членів відповідно до наданих їм повноважень» [18]. На думку Р. Каламкарян, «міжнародні організації як об'єднання держав засновані на основі міжнародного договору для досягнення загальних цілей, що мають постійні органи і діють в інтересах держав-членів з повагою до їх суверенітету» [13, с. 219].

Російські науковці запропонували досить точний генезис міжнародної організації, відповідно до якого «міжнародна організація – це об'єднання держав, створене відповідно до міжнародного права і на основі міжнародного договору, для забезпечення співробітництва в політичній, економічній, культурній, науково-технічній, правовій та інших галузях, що має необхідну для цього систему органів, права і обов'язки, похідні від прав і обов'язків держав, і автономну волю, обсяг якої визначається волею держав-членів» [21, с. 356].

Сьогодні стосовно визначення міжнародних організацій виокремлюють інституціональний підхід, відповідно до якого міжнародні організації являють собою сталий інститут усесторонніх міжнародних відносин, що виникає між трьома сторонами (державами) та уособлює в собі погоджені учасниками цілі, напрями діяльності, а також безпосередньо політико-правові норми.

Вітчизняний науковець О. Скрипник поділяє міжнародні організації на дві великі групи:

- міждержавні (міжурядові) організації, засновниками і членами яких є держави;
- міжнародні неурядові організації, що об'єднують фізичних або юридичних осіб, діяльність яких здійснюється поза межами офіційної зовнішньої політики держав [31, с. 7].

Перші міжнародні міжурядові організації як правовий феномен з'явилися в середині XIX ст. та формувалися в політичних структурах влади [12]. Така діяльність була спричинена зростанням потреб суспільства в міжнародному спілкуванні, встановленні взаємозв'язків, регулюванні відносин. Т. Свіда розглядає міждержавні організації як об'єднання суверенних держав, що виникає на підставі міждержавного договору, має постійні органи та міжнародну правосуб'єктність і для досягнення спільної мети діє відповідно до загально визнаних принципів і норм міжнародного права, її метою є співробітництво держав, рішення мають для держав як рекомендаційний, так і обов'язковий характер [29].

Б. Колосов зазначає, що «міжнародна міжурядова організація – це об'єднання держав, засноване на основі міжнародного договору для досягнення загальних цілей, що має постійні органи і діє на загальних інтересах держав-членів при повазі їхнього суверенітету» [19, с. 172 – 173].

Учені Ф. Брайар та М.-Р. Джалілі розглядають неурядові міжнародні організації як «структури співробітництва у специфічних сферах, які об'єднують недержавні інститути та індивідів кількох країн (релігійні організації (Екуменічна Рада Церков), організації учених (Пагоушський Рух), спортивні (ФІФА), профспілкові (МФП), правові (Міжнародна Амністія) тощо)» [6, с. 95]. У. Ільницька досить чітко характеризує це поняття та зазначає, що «неурядова міжнародна організація – це організаційно оформлене, засноване на приватному погодженні некомерційне об'єднання національних організацій, союзів, груп і окремих осіб, що реалізує суспільно корисні цілі в різних галузях (публічно-правовій, соціальній, політичній, культурній, економічній тощо) та ґрунтується на неурядових угодах. Тобто держава не несе відповідальності за діяльність своїх громадян у таких організаціях» [11, с. 86].

Зазначимо, що до міжнародних неурядових організацій належать організації, створені не на основі міждержавної угоди. Вони повинні мати такі ознаки:

- відсутність серед завдань організації отримання прибутку;
- юридичне визнання хоча б однією державою або набуття консультативного статусу при міждержавній міжнародній організації;
- фінансування з території більше ніж однієї країни [6].

Українська дослідниця О. Новакова зазначає, що «діяльність неурядових суб'єктів міжнародних відносин сприяє залученню громадськості до процесів вироблення та прийняття державно-політичних рішень, здійсненню контролю за реалізацією цих рішень. За таких умов процес міжнародної політики стає прозорішим, виникає безліч механізмів для забезпечення легітимності державно-політичних та міждержавних рішень, здійснення контролю за реалізацією цих рішень» [24].

На думку вітчизняної дослідниці Т. Бельської, «міжнародні неурядові організації повинні мати легітимність і авторитет – два суттєвих чинники, що впливають на їх діяльність. Міжнародні організації можуть передавати інформацію про ситуації, з якими вони стикаються, проводити заходи на користь населення та здійснювати експертизу у сфері своєї діяльності» [4, с. 212].

Варто звернути увагу на дослідження С. Толстова, який у своїх наукових працях порівнює можливості та ефективність діяльності міжурядових та міжнародних неурядових організацій. Він наголошує на тому, що «міжурядові структури мають більші фінансові та організаційні можливості, однак спектр засобів впливу, застосовуваних міжнародними неурядовими організаціями, зазвичай значно гнучкіший та динамічніший. Учасники таких структур загалом не мають узгоджувати свої заходи з урядовими відомствами та шукати консенсус між підходами різних національних урядів, як це передбачено процедурними нормами ОБСЄ, НАТО, ЄС та інших міждержавних інституцій» [33, с. 12]. З огляду на вищезазначене співробітництво міжнародних неурядових організацій з

урядами національних держав та громадськими об'єднаннями визначається як вектор удосконалення управлінської структури, що безпосередньо сприяє становленню дружніх відносин між міжнародними організаціями та органами публічного управління.

Ще одним важливим критерієм нашого дослідження є феномен «публічна влада». Варто враховувати той факт, що в умовах сучасного розвитку немає єдиного значення стосовно терміна «публічна влада». На сьогодні дефініція «влада» визначається як «право керувати державою, політичне панування» [8, с. 57]. М. Вебер, Дж. Френч, Б. Рейвен, П. Блау, Д. Ронг визначали поняття «влада» як панівне становище окремих соціальних груп у суспільстві («володіння владою»). Е. Кеплен, Г. Саймон, Р. Даль, Н. Полсбі визначали поняття «влада» як засіб чи інструмент, що використовується певними соціальними одиницями суспільства для досягнення власних цілей («використання влади») [1, с. 14].

Влада, – вважає Ф. Рудич, – одна з фундаментальних засад суспільства. Вона наявна скрізь, де є усталені об'єднання людей: у сім'ї, виробничих колективах, різних організаціях і закладах, у державі. Влада – це здатність системи забезпечити виконання її елементами прийнятих зобов'язань, спрямованих на реалізацію колективних цілей [26, с. 39].

В. Чиркін вважає, що феномен влади полягає в тому, що основою влади є колектив, тобто більш або менш організована, об'єднана спільнота людей, яким властиві свідомість та воля. Але не кожна спільнота є колективом, для цього повинні виникнути загальні, спільні для групи інтереси різного характеру (політичного, соціально-економічного). Для реалізації цих інтересів виникає необхідність визначеної єдності дій. Таким чином, виникає потреба в управлінні колективом, що породжує владу в колективі [35, с. 170].

На думку О. Ярмиш, публічна влада може здійснюватися двома шляхами – безпосередньо населенням (народом у цілому чи територіальними громадами) або через відповідні інституції, які називаються органами публічної влади. Залежно від форм публічної влади розрізняють органи державної влади і органи місцевого самоврядування [37]. М. Байтін вважає, що «політична, державна влада є різновидом суспільної, публічної влади» [3, с. 134]. Л. Каск зазначає, що «публічною владою» була також влада в родовому суспільстві. Так само можна назвати державну владу «суспільною владою» [14, с. 26 – 27].

В. Погорілко розглядає публічну владу як суспільно-політичну владу, народовладдя. Відповідно можна визначити основні види публічної влади:

– влада народу як безпосереднє народовладдя, безпосередня демократія (вибори, референдуми);

– державна влада – виконавча, законодавча, судова;

– місцеве самоврядування – місцева публічна влада, здійснювана територіальними громадами, представницькими органами місцевого самоврядування [27, с. 553].

Таким чином, дефініція «публічна влада» прирівнюється до терміна «народовладдя».

А. Кім зазначає: «Суспільна і публічна влада не тотожні; тотожними ж є публічна та державна влада, народжені політичними відносинами» [15, с. 65]. На думку А. Югова, публічною владою «є система загальної участі населення у вирішенні спільних справ» [36, с. 12]. В. Лісничий вважає, що публічна влада – це державна організація політичного життя, що здійснюється за допомогою спеціального ієрархічно та територіально організованого апарату, легітимного використання примусу та права видавати нормативні акти, обов'язкові для всього населення [17, с. 19].

«Принцип публічності», на думку Г. Атаманчука, включає «широкий доступ громадян до участі в управлінні шляхом обрання відповідних органів та громадського

контролю за їх функціонуванням, відкритості функціонування згаданих органів, а також судового контролю за дотриманням в управлінських процесах закріплених конституційно інтересів суспільства, прав і свобод громадян» [3, с. 275].

Дослідниця Г. Чапала запропонувала таку класифікацію публічної влади: влада світового співтовариства, державна, муніципальна, влада в об'єднаннях громадян, сімейна влада [34].

Із вищезазначеного очевидно, що діяльність публічної влади спрямована на реалізацію визначених цілей та програм, які гарантують захист прав, свобод та інтересів громадян, безпечне становище держави та суспільства, вирішення питань соціально-економічного та культурного значення.

Як зазначає С. Телешун, «публічна політика – це форма політичного процесу, який реалізується в публічному просторі, підтримується інформаційно-комунікаційними ресурсами та представлений комплексом прозорих вертикальних та горизонтальних взаємодій його учасників» [28, с. 5]. Публічна політика як процес прийняття рішень містить два складники: політичний (процес розроблення) та управлінський (процес управління публічною політикою та процес імплементації) [32, с. 190].

Між міжнародними організаціями та органами публічної влади виникають певні взаємовідносини, які є предметом нашого дослідження. Взаємовідносини органів публічної влади та міжнародних організацій у сучасних умовах визначають сукупність принципів, методів та пріоритетних напрямів діяльності органів публічної влади та міжнародних організацій, які повноцінно функціонують на території держави в різних сферах суспільного життя, при цьому спрямовані на консолідацію спільних зусиль для забезпечення механізму ефективного та дієвого контролю держави заради розвитку інтересів та прав і свобод громадян.

Дослідниця І. Мінаєва зазначає, що в умовах розвитку сучасної політики «необхідний перехід до нового розуміння функцій публічної влади, які за своїм змістом будуть спрямовані на надання державних і громадських послуг, необхідний перерозподіл функцій і повноважень між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на основі реалізації принципів децентралізації та деконцентрації» [23, с. 8 – 9]. Таким чином, завдяки проведенню нової політики для української держави формується термін «регіональна політика», що, у свою чергу, передбачає взаємодію органів влади з міжнародними організаціями.

Регіональну політику слід розуміти як, з одного боку, чітко опрацьовану в законодавчому аспекті практичну діяльність держави в усіх регіонах країни, а з іншого – соціально-економічну політику, здійснювану на базі загальнодержавного законодавства самими регіонами для досягнення тих чи інших регіональних і місцевих цілей і завдань [30].

Ефективність державного регулювання розвитку регіонів і регіонального управління суттєво залежить від взаємодії між центральними органами державної виконавчої влади, місцевими (на рівні регіонів) органами державної виконавчої влади та органами регіонального самоврядування, а також від оптимальної організації влади безпосередньо на рівні субнаціональних регіонів первинного поділу [9].

Вітчизняний науковець Ю. Ковбасюк переконаний, що «нові підходи в регіональній політиці європейських держав усе більше спрямовуються на передання повноважень і ресурсів на субнаціональний рівень, завдяки чому регіони можуть самі розвивати власні території й підвищувати свою конкурентоспроможність. Міністерства й інші центральні органи влади діють переважно як координатори та партнери регіонального розвитку, що його здійснюють самі регіони» [16, с. 249].

Наведена в статті полеміка щодо ідентифікації понятійно-категорійного апарату підтверджує актуальність дослідження сутності та напрямів бажаних прогресивних перетворень у співробітництві міжнародних організацій та органів публічної влади.

Під час наукового аналізу особливостей співробітництва органів влади з

міжнародними організаціями досліджено та систематизовано вітчизняний і зарубіжний досвід стосовно сутності та особливостей зазначеної проблематики в процесі становлення української держави. Сформовано полемічну систему генезисів в ідентифікації понятійно-категорійного апарату, а саме понять: «міжнародні відносини», «співробітництво», «міжнародне співробітництво», «міжнародні організації», «міжнародні урядові організації», «міжнародні неурядові організації», «публічна влада», «взаємовідносини органів публічної влади та міжнародних організацій», «регіональна політика». Зазначена систематизація підтверджує актуальність дослідження щодо сутності та напрямів бажаних прогресивних перетворень у співробітництві міжнародних організацій та органів публічної влади. Така співпраця відіграє важливу роль у політичній діяльності, зокрема в умовах нової політики – децентралізації, яка спрямована на суспільно-економічний розвиток української держави.

Перспективи подальших розвідок полягають у детальному системному аналізі понятійно-категорійного апарату під час дослідження механізмів взаємодії міжнародних організацій з публічною владою.

Список використаних джерел / List of references

1. **Административное право Украины (общая часть)** : учеб. пособие / под ред. Ю. П. Битяка, В. В. Зуя. – Харків : Одиссей, 1999. – 224 с. [Administrativnoe pravo Ukraini (obschaya chast) : ucheb. posobie / pod red. Yu. P. Bityaka, V. V. Zuya. – Harkiv : Odissey, 1999. – 224 s.]
2. **Атаманчук Г. В.** Теория государственного управления : курс лекций / Г. В. Атаманчук. – М. : Омега-Л, 2004. – 584 с. [Atamanchuk G. V. Teoriya gosudarstvennogo upravleniya : kurs lektsiy / G. V. Atamanchuk. – M. : Omega-L, 2004. – 584 s.]
3. **Байтин М. И.** Государство и политическая власть / М. И. Байтин. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1972. – 239 с. [Baytin M. I. Gosudarstvo i politicheskaya vlast / M. I. Baytin. – Saratov : Izd-vo Sarat. un-ta, 1972. – 239 s.]
4. **Бельська Т. В.** Державна політика та державне управління в умовах впливу глобального громадянського суспільства : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.01 / Бельська Тетяна Валентинівна // Дніпропетров. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Дніпро, 2017. – 402 с. [Bielska T. V. Derzhavna polityka ta derzhavne upravlinnia v umovakh vplyvu hlobalnoho hromadianskoho suspilstva : dys. ... d-ra nauk z derzh. upr. : 25.00.01 / Bielska Tetiana Valentynivna // Dnipropetrov. rehion. in-t derzh. upr. Nats. akad. derzh. upr. pry Prezidentovi Ukrainy. – Dnipro, 2017. – 402 s.]
5. **Бучин М.** Основи теорії міжнародних відносин : навч. посіб. / М. Бучин, М. Гетьманчук, У. Ільницька. – Львів : Акад. сухопут. військ, 2010. – 240 с. [Buchyn M. Osnovy teorii mizhnarodnykh vidnosyn : navch. posib. / M. Buchyn, M. Hetmanchuk, U. Ilnytska. – Lviv : Akad. sukhoput. viisk, 2010. – 240 s.]
6. **Вегеш М. М.** Політологія : підручник / М. М. Вегеш. – 3-тє вид., перероб. і доповн. – Київ. – 2008. – 384 с. – Режим доступу : <http://politics.ellib.org.ua/pages-2676.html> [Vehesh M. M. Politologhiia : pidruchnyk / M. M. Vehesh. – 3-tie vyd., pererob. i dopovn. – Kyiv. – 2008. – 384 s. – Rezhym dostupu : <http://politics.ellib.org.ua/pages-2676.html>].
7. **Виконавча влада в Україні** : навч. посіб. / за заг. ред. Н. Р. Нижник. – Київ : Вид-во УАДУ. – 2002. – 128 с. [Vykonavcha vlada v Ukraini : navch. posib. / za zah. red. N. R. Nyzhnyk. – Kyiv : Vyd-vo UADU. – 2002. – 128 s.]
8. **Герасимчук Т. Ф.** Загальна теорія політики : навч. посіб. / Герасимчук Т. Ф., Киридон А. М., Троян С. С. – Київ : Кондор, 2017. – 266 с. [Herasymchuk T. F. Zahalna teoriia polityky : navch. posib. / Herasymchuk T. F., Kyrydon A. M., Troian S. S. – Kyiv : Kondor, 2017. – 266 s.]
9. **Дацишин М.** Інституційне забезпечення регіональної політики та практика взаємодії органів влади в Україні / Дацишин М., Керецман В. – Київ : К.І.С., 2007. – 102 с. [Datsyshyn M. Instyutsiine zabezpechennia rehionalnoi polityky ta praktyka vzaiemodii orhaniv vlady v Ukraini / Datsyshyn M., Keretsman V. – Kyiv : K.I.S., 2007. – 102 s.]
10. **Державне управління** : словник-довідник / [уклад. В. Бакуменко]. – Київ : УАДУ, 2002. – 228 с. [Derzhavne upravlinnia : slovnyk-dovidnyk / [uklad. V. Bakumenko]. – Kyiv : UADU, 2002. – 228 s.]

11. **Льницька У.** Особливості міжнародно-правової суб'єктності неурядових організацій / У. Льницька // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2012. – № 24. – С. 84 – 91 [Pnytska U. Osoblyvosti mizhnarodno-pravovoi subiektnosti neuriadovykh orhanizatsii / U. Pnytska // Ukrainiska natsionalna ideia: realii ta perspektyvy rozvytku. – 2012. – № 24. – S. 84 – 91].
12. **Казанский П. Е.** Всеобщие административные союзы государств. В 3 т. Т. 3 / П. Е. Казанский. – Одеса : Тип. Штаба окр., 1897. – 571 с. [Kazanskyi P. E. Vseobshchye admynustratyvnyye soiuzyi hosudarstv. V 3 t. T. 3 / P. E. Kazanskyi. – Odesa : Typ. Shtaba okr., 1897. – 571 s.].
13. **Каламкарян Р. А.** Международное право : учебник / Каламкарян Р. А., Мигачев М. И. – М. : Эскмо, 2004. – 688 с. [13. Kalamkaryan R. A. Mezhdunarodnoe pravo : uchebnik / Kalamkaryan R. A., Migachev M. I. – M. : Eskmo, 2004. – 688 s.].
14. **Каск Л. И.** О признаках государства / Л. И. Каск // Правоведение. – 1963. – № 1. – С. 26–37 [Kask L. I. O priznakah gosudarstva / L. I. Kask // Pravovedenie. – 1963. – № 1. – S. 26–37].
15. **Ким А. И.** Государственная власть и народное представительство в СССР / А. И. Ким. – Томск : Изд-во Том. ун-та, 1975. – 216 с. [Kim A. I. Gosudarstvennaya vlast i narodnoe predstavitelstvo v SSSR / A. I. Kim. – Tomsk : Izd-vo Tom. un-ta, 1975. – 216 s.].
16. **Ковбасюк Ю. В.** Нові підходи до формування регіональної політики та регіонального управління / Ю. В. Ковбасюк // Акт. проблеми економіки. – 2014. – № 7. – С. 246 – 253 [Kovbasiuk Yu. V. Novi pidkhody do formuvannia rehionalnoi polityky ta rehionalnoho upravlinnia / Yu. V. Kovbasiuk // Akt. problemy ekonomiky. – 2014. – № 7. – S. 246 – 253].
17. **Концептуальні засади політичних наук: теорія та історія : метод. та дидакт. матеріали до модуля 1 / уклад. В. В. Лісничий.** – Харків : УАДУ ХФ, 2001. – 36 с. [Konseptualni zasady politychnykh nauk: teoriia ta istoriia : metod. ta dydakt. materialy do modulua 1 / uklad. V. V. Lisnychyi. – Kharkiv : UADU KhF, 2001. – 36 s.].
18. **Лукашук И. И.** Международное право: особенная часть : учебник для студентов юрид. факультетов и вузов / И. И. Лукашук. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2005. – 517 с. [Lukashuk I. I. Mezhdunarodnoe pravo: osobennaya chast : uchebnik dlya studentov yurid. fakultetov i vuzov / I. I. Lukashuk. – Izd. 3-e, pererab. i dop. – M. : Volters Kluver, 2005. – 517 s.].
19. **Международное право : учебник / отв. ред. Ю. М. Колосов, Э. С. Кривчикова.** – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Юрайт : Междунар. отношения, 2007. – 815 с. [Mezhdunarodnoe pravo : uchebnik / otv. red. Yu. M. Kolosov, E. S. Krivchikova. – 2-e izd., dop. i pererab. – M. : Yurayt : Mezhdunar. otnosheniya, 2007. – 815 s.].
20. **Международное право : учебник / отв. ред. В. И. Кузнецов, Б. Р. Тузмухамедов.** – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма, 2007. – 994 с. [Mezhdunarodnoe pravo : uchebnik / otv. red. V. I. Kuznetsov, B. R. Tuzmuhamedov. – 2-e izd., pererab. i dop. – M. : Norma, 2007. – 994 s.].
21. **Международное публичное право : учебник / Л. П. Ануфриева, К. А. Бекашев, Е. Г. Моисеев [и др.]; отв. ред. К. А. Бекашев.** – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : Проспект, 2009. – 1 008 с. [Mezhdunarodnoe publichnoe pravo : uchebnik / L. P. Anufrieva, K. A. Bekyashev, E. G. Moiseev [i dr.]; otv. red. K. A. Bekyashev. – 5-e izd., pererab. i dop. – M. : Prospekt, 2009. – 1 008 s.].
22. **Месхія О. Н.** Принцип міжнародного співробітництва як основа мирного співіснування держав / О. Н. Месхія // Наук. зап. Ін-ту законодавства Верховної Ради України. – 2014. – № 4. – С. 105 – 110 [Meskhiiia O. N. Pryntsyv mizhnarodnoho spivrobitnytstva yak osnova myrnoho spivisnuvannia derzhav / O. N. Meskhiiia // Nauk. zap. In-tu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2014. – № 4. – S. 105 – 110].
23. **Мінаєва І. М.** Складові поняття «публічна влада» / І. М. Мінаєва // Держ. буд-во. – 2008. – № 1. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_1_69 [Minaieva I. M. Skladovi poniattia «publichna vlada» / I. M. Minaieva // Derzhavne bud-vo. – 2008. – № 1. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_1_69].
24. **Новакова О. В.** Роль міжнародних неурядових організацій в реалізації концепції сталого розвитку / О. В. Новакова // Політолог. зап. : зб. наук. пр. – 2013. – № 7. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap_2013_7_4 [Novakova O. V. Rol mizhnarodnykh neuriadovykh orhanizatsii v realizatsii kontseptsii staloho rozvytku / O. V. Novakova // Politoloh. zap. : zb. nauk. pr. – 2013. – № 7. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap_2013_7_4].

25. **Організація** міжнародна // Укр. дипломат. слов. / за ред. М. Мальського, Ю. Мороза. – Київ : Знання, 2011. – 495 с. [Orhanizatsiia mizhnarodna // Ukr. dyplomat. slov. / za red. M. Malskoho, Yu. Moroza. – Kyiv : Znannia, 2011. – 495 s.].
26. **Політична** система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії : монографія / [А. І. Кудряченко, В. М. Бебик, В. І. Бортніков [та ін.]; за заг. ред. А. І. Кудряченка. – Київ : НІСД, 2007. – 396 с. [Politychna systema i hromadianske suspilstvo: yevropeyski i ukrainski realii : monohrafiia / [A. I. Kudriachenko, V. M. Bebyk, V. I. Bortnikov [ta in.]; za zah. red. A. I. Kudriachenka. – Kyiv : NISD, 2007. – 396 s.].
27. **Політологічний** енциклопедичний словник / [уклад. В. Л. Горбатенко ; ред. Ю. С. Шемшученко та ін.] – Київ : Генеза, 2004. – 735 с. [Politohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk / [uklad. V. L. Horbatenko ; red. Yu. S. Shemshuchenko ta in.]. – Kyiv : Heneza, 2004. – 735 s.].
28. **Публічна** політика та управління: наук. розробка / авт. кол. : С. О. Телешун, О. Р. Титаренко, С. В. Ситник, С. І. Вировий. – Київ : НАДУ, 2010. – 36 с. [Publichna polityka ta upravlinnia: nauk. rozrobka / avt. kol. : S. O. Teleshun, O. R. Tytarenko, S. V. Sytnyk, S. I. Vyrovui. – Kyiv : NADU, 2010. – 36 s.].
29. **Свида Т. О.** Поняття та функції міждержавних організацій / Т. О. Свида // Акт. проблеми держави і права : зб. наук. пр. – 2007 – Вип. 32. – С. 294 – 301 [Svyda T. O. Poniattia ta funksii mizhderzhavnykh orhanizatsii / T. O. Svyda // Akt. problemy derzhavy i prava : zb. nauk. pr. – 2007 – Vyr. 32. – S. 294 – 301].
30. **Симоненко В.** Регіональна політика: системний підхід / В. Симоненко // Економіка України. – 1996. – № 6. – С. 31 [Symonenko V. Rehionalna polityka: systemnyi pidkhid / V. Symonenko // Ekonomika Ukrainy. – 1996. – № 6. – S. 31].
31. **Скрипник О. М.** Історія міжнародних організацій : навч. посіб. / О. М. Скрипник. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. – 226 с. [Skrypnyk O. M. Istoriia mizhnarodnykh orhanizatsii : navch. posib. / O. M. Skrypnyk. – Uman : PP Zhovtyi O. O., 2011. – 226 s.].
32. **Телешун С.** Публічна чи державна політика – вітчизняна дилема вибору / С. Телешун, С. Ситник, І. Рейтерович // Вісн. НАДУ. – 2012. – № 4. – С. 185 – 196 [Teleshun S. Publichna chy derzhavna polityka – vitchyzniana dylema vyboru / S. Teleshun, S. Sytnyk, I. Reiterovych // Visn. NADU. – 2012. – № 4. – С. 185 – 196].
33. **Толстов С.** Діяльність міжнародних організацій в Україні: загальні тенденції та орієнтири / С. Толстов // Віче. – 2015. – № 4. – С. 11 – 15 [Tolstov S. Diialnist mizhnarodnykh orhanizatsii v Ukraini: zahalni tendentsii ta oriientyry / S. Tolstov // Viche. – 2015. – № 4. – S. 11 – 15].
34. **Чапала Г.** Місцеве самоврядування і громадянське суспільство: проблема співвідношення / Г. Чапала // Право України. – 2004. – № 2. – С. 127 – 132 [Chapala H. Mistseve samovriaduvannia i hromadianske suspilstvo: problema spivvidnoshennia / H. Chapala // Pravo Ukrainy. – 2004. – № 2. – S. 127 – 132].
35. **Чиркин В. Е.** Основы сравнительного государственоведения / В. Е. Чиркин. – М. : Артикул, 1997. – 352 с. [Chirkin V. E. Osnovy sravnitel'nogo gosudarstvovedeniya / V. E. Chirkin. – M. : Artikel, 1997. – 352 s.].
36. **Югов А. А.** Правовые основы публичной власти в Российской Федерации : монография / А. А. Югов. – Екатеринбург : Изд-во УрГЮА, 1999. – 124 с. [Yugov A. A. Pravovyye osnovy publichnoy vlasti v Rossiyskoy Federatsii : monografiya / A. A. Yugov. – Ekaterinburg : Izd-vo UrGYuA, 1999. – 124 s.].
37. **Ярмиш О. Н.** Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : підручник / О. Н. Ярмиш, В. О. Сergyоїн [за заг. ред. Ю. М. Тодику]. – Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2002. – 672 с. [Yarmysh O. N. Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia v Ukraini : pidruchnyk / O. N. Yarmysh, V. O. Serohin [za zah. red. Yu. M. Todyky]. – Kharkiv : Nats. un-t vnutr. sprav, 2002. – 672 s.].
38. **Amerasinghe C. F.** Principles of the Institutional Law of International Organizations / C. F. Amerasinghe. – Cambridge : Cambridge University Press, 2005. – 571 p.
39. **Schucking W.** Die Organisation der Welt / Walther Schucking. – Leipzig : Kroner, 1909. – 96 s.

Надійшла до редколегії 28.11.18